

Европейска селскостопанска политика: А научния напредък и корпоративните патенти за семена са в центъра на споровете

Автор(и): Нора Иванова, Редактор Растителна Защита /РЗ/

Дата: 23.06.2026 Брой: 6/2026

Аз Европейският Съюз е в преломителен момент в своята селскостопанска политика. На 17 юни 2026 г. Европейският парламент единогласно прие законодателен акт, който установява правилата за използването на новите генетични технологии (НГТ). Този акт, който е одобрен и от Европейския съвет, означава значителна промяна в политиката на ЕС относно НГТ-продуктите. Това е първи път, когато ЕС приема специфични правила за НГТ-продуктите, които са в центъра на споровете между корпоративните производители на семена и селскостопанските организации. Целта е да се осигури прозрачност и сигурност за потребителите, докато се поддържа отвореността за научния напредък и иновациите в селското стопанство.

elősegítése, amelyek kevesebb növényvédőszer-felhasználást igényelnek, miközben ellenállóbbak az éghajlatváltozással és a kártevőkkel szemben.

Az Új Osztályozás: Az Eredményre, Ne a Módszerre Összpontosítva

Eddig az európai jogszabályokban a hangsúly azon a módszeren volt, amellyel egy növényt létrehoztak. Az új szabályok szemléletváltást jelentenek – a figyelmet a végeredményre, azaz arra irányítják, hogy a növény milyen genetikai jellemzőkkel rendelkezik, függetlenül a létrehozásához használt technológiától. Az új genomikai technikákkal nyert növényeket két kategóriába sorolják:

Az első kategória – **NGT-1** – azokat a növényeket foglalja magában, amelyek genetikai változásai hagyományos nemesítéssel is elérhetők lennének. Ellenőrzést követően lényegében hagyományos növényekként kezelik őket, mentesülve a nehézkes adminisztratív eljárások alól. **Kivétel** csak a gyomirtó-szer rezisztenciára vagy rovarölő anyagok előállítására létrehozott fajtákra vonatkozik, amelyek automatikusan a szigorúbb szabályozás alá esnek.

A második kategória – **NGT-2** – az összetettebb genetikai módosításokkal rendelkező növényeket foglalja magában. Ezek továbbra is a géntechnológiával módosított szervezetekre (GMO-kra) vonatkozó szigorú európai szabályok hatálya alá tartoznak, beleértve a kötelező kockázatértékelést, a piaci engedélyezést, a teljes nyomonkövethetőséget és a címkézést. A tagállamok fenntartják a jogot, hogy korlátozzák vagy megtiltsák az NGT-2 növények termesztését területükön, még akkor is, ha azok európai szinten engedélyezettek.

Különbségek a Hagyományos GMO-k és az NGT-1 Között

Módosítás Módszere: A hagyományos GMO-k egy teljesen más biológiai fajból származó DNS beépítését jelentik (transzgenézis). Az NGT-1 kategóriába tartozó növények csak azonos vagy közeli rokon fajból származó genetikai anyagot használnak (cizgenézis és mutagenézis).

Egyenértékűség: Az NGT-1 növényeket a hagyományosakkal egyenértékűnek tekintik, mivel a változások természetes úton vagy hagyományos nemesítéssel is bekövetkezhetnének.

Szabályozási Rendszer: A hagyományos GMO-k költséges és hosszadalmas engedélyezési eljárásokon esnek át, és kötelező címkézés hatálya alá tartoznak. Az NGT-1 növények mentesülnek e követelmények alól, és csak gyors ellenőrzési eljárásra van szükségük.

Nyomonkövethetőség: A hagyományos GMO-kból származó termékeket szigorúan nyomon követik a teljes láncban. Az NGT-1 esetében csak egy nyilvános online nyilvántartásba való bejegyzés szükséges a gazdálkodók átláthatóságának biztosítása érdekében.

Az NGT-k Mögött Álló Tudományos Módszerek

A GMO-k régebbi generációjával ellentétben az új technikák úgy működnek, mint egy "molekuláris olló", és finom beállításokat végeznek a növény saját DNS-én.

- **CRISPR-Cas9 (Génszerkesztés):** Ez a legszélesebb körben használt módszer. Egy kétkomponensű rendszer – egy RNS-molekula (amely megtalálja a pontos helyet a genomban) és a Cas9 enzim (amely elvágja a DNS-szálat). A növény maga javítja ki a vágást, ezáltal elnémít egy nem kívánt gént (pl. betegségre való hajlam esetén) vagy javít egy meglévőt.
- **Cizgenézis:** Gének átvitele olyan növények között, amelyek természetes úton kereszteződhetnek (pl. vadalmáról termesztett almára). Ez felgyorsítja a hagyományos nemesítést, amely egyébként évtizedeket vesz igénybe.
- **Célzott Mutagenézis:** Mutációk indukálása a DNS meghatározott pontjain anélkül, hogy új genetikai anyagot juttatnának be. A módszer az evolúció természetes folyamatát utánozza, de ellenőrzött és azonnali módon.
- **Epigenetikai Módosítás:** A gének aktiválódási vagy deaktiválódási módjának megváltoztatása a DNS-szekvencia megváltoztatása nélkül. Így a növény alkalmazkodik a stresszhez (pl. aszályhoz) anélkül, hogy a kódban maradandó változások történnének.

Hatás az Ökológiai Gazdálkodásra

A jelentős médiavisszhangot kiváltó fő változás az NGT-1 kategóriájú termékek végső fogyasztó számára történő kötelező címkézésének eltörlése. Ennek ellenére, hogy a gazdálkodók eldönthessék, mit termesztenek, a vetőmagokat és szaporítóanyagokat kifejezetten NGT-1-ként fogják megjelölni, és az Európai Bizottság létrehoz egy nyilvános európai adatbázist.

A jogszabály megerősíti, hogy az új genomikai technikák alkalmazása nem lesz megengedett az ökológiai gazdálkodásban.

Az új rendelet azonban bevezet egy kulcsfontosságú kompromisszumot, amely a gazdálkodók védelmét célozza: kimondja, hogy az NGT-1 kategóriájú növények véletlen és technikailag elkerülhetetlen jelenléte nem vezet automatikusan az ökológiai státusz elvesztéséhez. A tárgyalások során (különösen 2024 februárjában és az azt követő szakaszokban) az Európai Parlament olyan módosításokról szavazott, amelyek kimondják, hogy az NGT-1 anyag véletlen és technikailag elkerülhetetlen (*adventitious and technically unavoidable*) jelenléte (egy bizonyos küszöbérték alatt) nem vezet automatikusan az ökológiai tanúsítvány visszavonásához. A módosítás célja éppen az ökológiai gazdálkodásra gyakorolt hatás mérséklése, mivel az NGT-1 növényeket a hagyományosakkal egyenértékűnek tekintik, és nyomomonkövethetőségük nagyon nehéz.

Az Európai Bizottság vállalta, hogy alaposan elemzi, hogyan hatnak az új szabályok az ökológiai termelőkre és a fogyasztók ökológiai élelmiszerekbe vetett bizalmára.

A törvény kimondja, hogy az NGT-1 anyag véletlen jelenléte a termelésben nem vonja maga után automatikusan a státusz elvesztését, de az ökológiai szektor (IFOAM, BÖLW stb.) attól tart, hogy a gyakorlatban pénzügyi veszteségek keletkeznek a kompenzáció hiánya és a piaci realitások miatt:

Bizonyítási Teher: Az ökológiai gazdálkodónak kell bizonyítania, hogy a szennyeződés "véletlen és technikailag elkerülhetetlen" volt, ami összetett és költséges folyamat.

Nulla Piaci Tolerancia: Még ha a törvény azt mondja is, hogy "megtarthatja a tanúsítványát", sok kiskereskedelmi lánc, magán ökológiai szabvány (mint a Bioland, Demeter) és maguk a fogyasztók nulla toleranciát tanúsítanak bármilyen GMO/NGT nyommal szemben. Ha egy tétel szennyezett, nagy valószínűséggel kizárják az ökológiai élelmiszerpiacról, ami hatalmas pénzügyi veszteségeket okoz a gazdálkodónak.

Kompenzáció Hiánya: A tény az, hogy a rendelet nem ír elő Európa-szerte működő kompenzációs alapot (mentes a "szennyező fizet" elv alól). A kockázat és a költségek (tesztelésre, védőövezetek kialakítására) valóban az ökológiai gazdálkodókra hárulnak.

Bulgáriában a mezőgazdasági szövetségek megosztottak. A hagyományos gabonatermesztők lehetőséget látnak a harmadik országokból származó importtal szembeni nagyobb versenyképességre, míg az ökológiai termelési szektor szigorú védőövezeteket követel a keresztszennyeződés elkerülése érdekében.

A Támogatók Hangja: Üdvösség az Éghajlatnak és Innováció a Gyakorlatban

A barikád másik oldalán a reform támogatói – köztük vezető kutatóintézetek és nagyüzemi gazdálkodói szakszervezetek, mint a Copa-Cogeca – üdvözlik a döntést, mint az európai mezőgazdasági ágazat fennmaradásához szükséges létfontosságú lépést. A drámai éghajlatváltozás korában a hagyományos növénynevelés, amely 10-15 évig tart, túl lassú. Az új genomikai technikák lehetővé teszik, hogy ugyanazt az eredményt hónapok alatt éri el.

Az új szabályok melletti fő érvek a növények ellenálló képességéhez kapcsolódnak. A CRISPR/Cas használatával a tudósok már olyan búza- és kukoricafajtákat hoznak létre, amelyek ellenállnak a hosszan tartó aszálynak és szélsőséges hőségnek, ami kritikus fontosságú Dél-Európa és Bulgária számára. A burgonya és cukorrépa esetében, amelyeket hagyományosan Nyugat-Európában termesztnek, a cél a természetes rezisztencia kialakítása a fertőzésekkel és kártevőkkel szemben, ami drasztikusan csökkentené a növényvédőszeres használatát. A paradicsom és a szőlő esetében a változtatások célja a betakarítás utáni eltarthatóság meghosszabbítása és a gombás betegségekkel szembeni ellenálló képesség javítása. A növények természetes immunitásának erősítése a gazdaságilag káros vírusokkal és gombás betegségekkel szemben szintén megváltoztatja a jelenlegi kémiai növényvédelmi gyakorlatot.

Hasonló termékeket már termesztnek vagy fejlett fejlesztési stádiumban vannak az Európai Unió kívül. Ezek közé tartoznak olyan forradalmi növények, mint a csökkentett gluténtartalmú búza, a magasabb betegség-ellenállóságú burgonya és a sokkal jobban aszálytűrő kukorica. Fontos megjegyezni, hogy az új szabályok egyaránt vonatkoznak az EU-ban előállított növényekre és az importált termékekre.

Végül, de nem utolsósorban, ott van a geopolitikai versenyképesség kérdése – olyan országok, mint az USA, az Egyesült Királyság és Japán, már liberalizálták ezeket a technológiákat, és ha Európa fenntartotta volna a régi vétőjét, azzal kockáztatta volna, hogy teljesen függővé válik a külföldi vetőmag- és élelmiszerimporttól.

Globális Vezetők az NGT-kben

Míg az Európai Unió csak most legalizálja ezeket a technikákat, az USA és Kína már a kereskedelmi forgalomba hozatal előrehaladott fázisában van, és verseng a globális vezető szerepért.

Az USA a végtermékre, nem a folyamatra orientált politikát alkalmaz. Az Amerikai Mezőgazdasági Minisztérium (USDA) nem szabályozza az NGT-növényeket GMO-kként, ha a változtatások hagyományos nemesítéssel is elérhetők. Tucatnyi NGT-termék van a piacon, mint például a hosszabb eltarthatóságú szójaolaj és az aszálytűrő kukorica. Észak-Amerikában a kereskedelmi fókusz a végfogyasztón (ízletesebb, tartósabb termék) és a gazdálkodók megkönnyítésén van szélsőséges éghajlati viszonyok között.

Kína az NGT-eket nemzeti élelmiszerbiztonságának kulcselemének tekinti. Az ország milliárdokat fektet be állami tudományos intézetekbe, ahelyett, hogy kizárólag magánvállalatokra támaszkodna. Kína ma már vezető szerepet tölt be a CRISPR-technológiák mezőgazdasági szabadalmainak számában. Az elmúlt években Peking engedélyezte a tömeges termesztésre a génszerkesztett búzát (betegségrezisztens) és a megnövelt olajsavtartalmú szóját. A hangsúly itt teljes mértékben a méretaránytalansággal és a hozamokkal van – a cél a lakosság élelmezése és az amerikai gabonaimporttól való függőség csökkentése.

A Rejtett Veszélyek: Szabadalmak és Vállalati Nyomás

Az új törvény legélesebb kritikája azonban nem környezeti, hanem inkább gazdasági és a szellemi tulajdonhoz kapcsolódik. A hagyományos fajtákkal ellentétben az NGT-kkel kifejlesztett növények szabadalmaztathatók. Az Európai Parlamentben zajló utolsó viták során a szerkesztett vetőmagok szabadalmaztatásának betiltására irányuló javaslatok nem kapták meg a szükséges többséget.

"A specifikus genetikai tulajdonságok szabadalmaztatásának lehetősége azzal fenyeget, hogy a vetőmagpiacot néhány globális agrokémiai óriás kezében monopolizálja. Az európai kis- és középvállalkozások nem lesznek képesek drága licenceket fizetni, és kiszorulnak a piacról, a gazdálkodók pedig a vállalati vetőmag-előfizetési tervek túszává válnak" – figyelmeztet az ARCHE NOAH szövetség és más nem kormányzati szervezetek.

A kritikusok arra is rámutatnak, hogy a címkék eltávolítása a végfogyasztó számára sérti az európai polgárok alapvető jogát, hogy tudják, mit vásárolnak, és véget vet az élelmiszerlánc átláthatóságának a gyorsabb vállalati profit érdekében.

Mikor lépnek hatályba az új szabályok?

A rendelet az EU Hivatalos Lapjában való kihirdetését követő 20. napon lép hatályba. Tényleges végrehajtása azonban két évvel később (2028-ban) kezdődik, hogy a tagállamoknak és az iparágnak elegendő idejük legyen alkalmazkodni az új jogi kerethez.

Hogy Európának sikerül-e megtalálnia a középutat a technológiai ugrás és a hagyományos és ökológiai gazdálkodás védelme között, vagy ez a reform a piac mély megosztottságához vezet, az a következő években derül ki.

Médiaforrások:

Az Európai Parlament és az EU Tanácsának hivatalos dokumentumai az NGT-kről (2025. december - 2026. június)

Elemzések mezőgazdasági kiadványokból: Agriland, Bauernzeitung és a Raiffeisen.com információs portál

Nem kormányzati szervezetek és az ökológiai szektor hivatalos állásfoglalásai (IFOAM Organics Europe)

Tudományos jelentések és vélemények az Osztrák Tudományos Akadémiától (ÖAW)